

Taalkunde in de klas

1. Inleiding

Taal in de klas is veel meer dan het aanleren van regels en richtlijnen. Veel leerlingen ervaren dat helaas anders. Daarom wilden we onze leerlingen op het Stedelijk Gymnasium in Leiden een aantal jaren geleden meer kennis laten opdoen over taal, en op die manier meer enthousiasme kweken voor ons vak. De taalcolumns van Pauline Cornelisse zijn niet voor niets zo populair. Taalkunde is leuk! We besloten in klas 4 één module aan taalkunde te besteden.

2. Recente ontwikkelingen

Veel leraren besteden geen aandacht aan taalkunde in hun lessen. Dat is niet gek. Er zijn drie grote hindernissen:

1. taalkunde is geen verplicht onderdeel van het schoolvak Nederlands;
2. er stond lang weinig interessant materiaal in de gangbare methodes;
3. slechts een minderheid van de leraren heeft tijdens de opleiding een taalkundespecialisatie gevolgd.

Iets wat niet verplicht is, waar je weinig kennis van hebt en waar je zelf lesmateriaal voor moet ontwerpen, is niet erg aantrekkelijk om in te voeren, zeker gezien de hoeveelheid andere zaken die onze aandacht vragen.

Toch lijkt het tij te keren. De methodes beginnen meer en meer taalkundeonderwer-

pen aan te reiken. Ze bieden steeds vaker hoofdstukjes rond taalbeschouwing, die kleine inleidingen vormen op onderwerpen uit de taalkunde. Ook van buiten het onderwijs komt hulp. Denk aan *de taalcanon*, die gratis online beschikbaar is, of aan *TLPST*, een didactische nieuwsbrief van *Onze Taal*. Dit soort initiatieven lijken te voorzien in een behoefte: steeds meer docenten willen hun vaardighedenonderwijs weer meer afwisselen met kennisoverdracht. Daarnaast spreekt de enorme waaier van taalkunde-onderwerpen veel leerlingen aan: ze krijgen nieuwe gedachten aangeboden over iets waar ze elke dag mee te maken hebben, mee bezig zijn, ervaringen mee opdoen, namelijk taal. En ze hoeven zich even geen zorgen te maken over goed of fout, over juist of onjuist. Taalkunde gaat over verwondering en verbazing. Niet vreemd dus dat de documenten van het ontwikkelteam Nederlands (curriculum.nu) voornemens lijken te bevatten om taalkunde te verwelkomen in het schoolvak Nederlands.

3. Praktische overwegingen

Er is dus alle reden toe om te veronderstellen dat taalkunde op korte termijn wel degelijk een verplicht onderdeel van het schoolvak Nederlands zal worden. Daarnaast lijkt de productie van taalkundig lesmateriaal goed op gang te komen, op initiatief van docenten, maar ook van buiten het onderwijs. En naarmate dat materiaal completer en toegankelijker wordt, zal ook de schroom verminderen van leraren die huiverig zijn om les te geven over onderwerpen waar ze zich niet helemaal bekend mee voelen.

Toch blijft het invoeren van een lessenserie over taalkunde lastig. Onze programma's zitten vol. Iets anders zal dus moeten sneuvelen. De ene sectie is soepeler met het snoeimes dan de andere. Een gulden middenweg is wellicht te vinden in het combineren van vaardighedenonderwijs met taalkundige kennis. In de module die we op het Stedelijk Gymnasium Leiden hanteren, combineren we onderzoeksvaardigheden en presentatievaardigheden met lessen over taalkunde.

4. De praktijk

Op onze school gelden de volgende uitgangspunten:

1. We willen leerlingen laten kennismaken met veel aspecten van taalkunde.
2. We willen iedereen de kans bieden om zijn persoonlijke interesse te volgen.
3. We willen leerlingen aanleren om op een analytische manier naar taal te kijken.
4. We willen leerlingen expert maken op één onderwerp.

In eerste instantie hadden we voor ons project een mooie verzameling van zo'n 35 taalkunde-artikelen gedestilleerd uit het archief van kennislink.nl, waar ook veel artikelen

uit *Onze Taal* te vinden zijn. Denk aan onderwerpen als ‘tweetaligheid’, ‘scheldwoorden in verschillende talen’ of ‘wolfskinderen’. We boden leerlingen de keuzelijst en iedereen nam een artikel mee naar huis dat hem of haar aansprak. Vervolgens hielden ze op een afgesproken moment een uiteenzetting voor de klas over het gekozen onderwerp.

Een jaar later was de taalcanon uitgekomen en zijn we overgeschakeld op de taalkundige vragen die op taalcanon.nl te vinden zijn. Het archief van kennislink.nl konden leerlingen nog steeds gebruiken ter verbreding of verdieping van hun presentatie. De vraagvorm van de onderwerpen en het feit dat de taalcanon een totaaloverzicht van het vakgebied is, maakte het ideaal als uitgangspunt.

Er was wel nog een aandachtspunt: de uiteenzettingen bleven oppervlakkig. Het navertellen van een artikel dat op zichzelf al vrij helder was, bleek geen inspirerende uitdaging voor de leerlingen. Daarom besloten we om een onderzoekscomponent toe te voegen. We stelden een lijst samen van onderzoeksvragen bij (bijna) elk artikel van *de taalcanon*. Het hoefde geen groot onderzoek te worden, maar genoeg om een mid-dag mee bezig te zijn. Op die manier kregen de presentaties een persoonlijker tintje.

Een derde aandachtspunt was de aanloop naar het project. Het bleek nog niet zo makkelijk om de leerlingen in een taalkundige *mindset* te krijgen. Hiervoor hebben we een aantal introductielessen ontworpen op basis van de succesvolle MOOC *The miracles of human language* van de taalkundige Marc van Oostendorp. De lessen zijn bedoeld als *blended learning*: thuis kijken de leerlingen een paar korte filmpjes en maken ze online wat vragen. De opgedane kennis nemen ze mee de klas in, waar ze in groepjes aan de slag gaan met taalkundige probleempjes. Hierover zal ik tijdens de presentatie nog wat uitweiden.

5. Slot

Net als literatuur kent taalkunde vele vormen en kan het je blik op de dagelijkse realiteit beïnvloeden. Denk maar aan het verschil tussen de semantische en pragmatische betekenis van de vraag: ‘Wil je de suiker aangeven?’ Er zijn ongetwijfeld talloze manieren om aandacht te besteden aan taalkunde in je lessen. Misschien gebruikt u het mooie boek van Arie Verhagen, Maaïke Rietmeijer en Hans Hulshoff (*Taalkunde voor de tweede fase van het vwo*), gebruikt u artikelen uit *Onze Taal* of kent u het toegankelijke *Een sprinter is een stoptrein zonder wc* van Ronny Boogaart. Wellicht heeft u uw eigen stokpaardjes. Ik bespreek het graag met u in een bijeenkomst waarin ik u hopelijk iets kan aanreiken, maar waarin we elkaar zeker ook zullen inspireren.

11. Taal- en letterkunde

Vragen voor het publiek:

1. Wat doet u al aan taalkunde in uw les? Welke bronnen gebruikt u?
2. Wat is uw visie op vakoverstijgend taalkundeonderwijs? Zouden collega's van andere talen op uw school hierin geïnteresseerd zijn? Welke mogelijkheden ziet u?